

Jerzy Szeja *Debaty szkolne*

Pierwotna wersja tego artykułu ukazała się w książce *Uwieść słowem czyli retoryka stosowana*, red. J.Z. Lichański, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2003.

Kształt organizacyjny i zasięg

Program „Debaty Szkolne” jest obecny od 1994 roku w wielu szkołach, zwłaszcza w państwach byłego bloku komunistycznego. Inicjatorami tego przedsięwzięcia są znany finansista George Soros oraz wybitny filozof Karl Popper, który niestety nie doczekał inauguracji projektu. W ich zamyśle program debat miał być metodą uczenia się nowych demokratycznych reguł, kształtowania obywatela wolnego, pluralistycznego społeczeństwa. Skierowano go do młodych ludzi w demokracjach, które tworzyły się po upadku Muru Berlińskiego. Wybitny filozof, autor pracy „Społeczeństwo otwarte i jego wrogowie” i teorii falsyfikacji wydaje się idealnym patronem tego przedsięwzięcia, które na jego cześć nazwano „Karl Popper Debate Program”. Na założenia programu istotny wpływ miały amerykańskie debaty prezydenckie, spopularyzowane przez transmisje TV (np. debata Kennedy – Nixon) i tradycja angielskiej debaty parlamentarnej.

W społeczeństwie obywatelskim publiczna forma wymiany poglądów i racji odgrywa wielką rolę, wpływa na kształtowanie opinii publicznej, sprzyja zaangażowaniu obywateli w życie kraju, służy wzajemnej komunikacji na płaszczyźnie społecznej, politycznej i gospodarczej. Debata pozwala połączyć się obywatelom w większe grupy zdolne do współdziałania i osiągania rezultatów. Z tych to przyczyn uważa się naukę debatowania za istotną dla kształcenia polskiej młodzieży i dlatego też program przyciągnął liczne grono nauczycieli-entuzjastów, którzy jako wolontariusze prowadzą kluby szkolne i sędziują turnieje.

Do niedawna program realizowany był w ponad 80 polskich liceach i technikach dzięki Szkolnym Klubom Debat. Obecnie z powodu kłopotów

finansowych Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości liczba tych szkół istotnie się zmniejszyła. Uczniowie debatowali po polsku i po angielsku. Corocznie młodzież spotykała się na Ogólnopolskich Konkursach Debat organizowanych przez FMP (do 1999 przez Fundację im. Stefana Batorego). Po eliminacjach regionalnych 24 najlepsze zespoły walczyły w konkursie finałowym o tytuł mistrza Polski. Każdego roku drużyna, która zwyciężyła w konkursie anglojęzycznym, stawiała w debatach szranki z młodzieżą z wielu krajów świata w ramach Międzynarodowego Konkursu Debat.

Dzięki przychylności członków wyższej izby polskiego parlamentu debata finałowa konkursu w roku 2002 odbyła się w Senacie RP. Prowadził ją Marszałek Senatu, znany reżyser Kazimierz Kutz, a wśród sędziów zasiadło pięcioro senatorów. Poziom dysputy i oceniające wypowiedzi senatorów świadczyły o wysokich walorach kształceniowych i wychowawczych programu debat. Podobnie w latach 2003 i 2004 finały konkursu ogólnopolskiego odbyły się w Senacie RP i były sędziowane m.in. przez posłów i senatorów a prowadzone przez Marszałków Senatu.. W 2004 roku Ogólnopolski Konkurs Debat wygrał zespół z najmniejszej z reprezentowanych miejscowości – z Łochowa, co było ukoronowaniem długiej drogi kolejnych reprezentacji licealnego klubu debat z tej miejscowości (1999 r. – V miejsce, 2000 r. – II miejsce, 2001 – IX miejsce, 2002 i 2003 – III miejsce)

Program debat istnieje też na większości polskich uczelni. Nie ma on tak sformalizowanej postaci, jak w szkołach średnich – kluby przyuczelniane rzadko mają opiekunów, a nigdy – trenów. Skupiają one studentów, którzy samodzielnie organizują konkursy o różnym zasięgu. Dominujący format jest bardziej widowiskowy, niż w szkole średniej, ponieważ są to debaty parlamentarne. Kształcą one umiejętność przemawiania do konkretnego audytorium i premiują rozległą wiedzę ogólną. Większość debatujących studentów to absolwenci programu FMP *Debaty Szkolne*. Biorą oni udział w konkursach regionalnych, ogólnopolskich i międzynarodowych. Mistrzostwa

Polski w debatach parlamentarnych są rozgrywane w gościnnych murach Wyższej Szkoły Biznesu w Nowym Sączu.

Walory edukacyjne

Nauczyciele realizujący program debat zwracają uwagę, że trafia on do wszystkich grup uczniów, również do tych, którzy osiągają niższe wyniki w nauce. Prowadzenie zajęć tą metodą ułatwia rozwiązywanie problemów wychowawczych, nawet z młodzieżą dotkniętą przez różne patologie społeczne. Wynika to z zastosowania aktywizujących metod nauczania. W nowym systemie istotne stają się umiejętności, w szczególności – samodzielnego zdobywania i selekcji informacji. Ważne jest też wychowanie dla demokracji. Program Debat Szkolnych może stanowić ważny element holistycznie pojmowanego programu edukacyjnego.

Analiza wyników egzaminów wstępnych na studia wyższe dostarcza dowodów na ogromną skuteczność kształcenia przy pomocy debat. Uczniowie, którzy przeszli przez nasz program częściej dostają się na wymarzone kierunki. Co zrozumiałe – szczególnie są skuteczni w trakcie egzaminów ustnych i rozmów kwalifikacyjnych.

Debaty Szkolne przygotowują młodzież do wymagań matury. W czasie pracy przygotowawczej uczeń musi: dokonać wyboru materiału lekturowego, materiałów pomocniczych, formy prezentacji, sformułować tezę i argumenty, sporządzić bibliografię. Kształcenie tych umiejętności jest zresztą nie tylko domeną języka polskiego. Podobne cele zakładają wszakże nauczyciele historii, wiedzy o społeczeństwie, języków obcych.

Debata szkolna może być też wysoce skuteczną metodą nauczania wielu przedmiotów. Z oczywistych powodów najbardziej nadaje się do nauczania przedmiotów humanistycznych, ale jest używana też na innych (m.in. na biologii i geografii). Najczęstsze wykorzystania (kolejność według frekwencji,

tj. liczby nauczycieli wykorzystujących *debaty* i ćwiczenia dla nich charakterystyczne w swoich szkołach):

- wiedza o społeczeństwie;
- historia;
- godziny wychowawcze;
- język polski;
- język angielski (i inne języki obce);
- wiedza o kulturze;
- filozofia;
- religia (fakultatywnie: *etyka*);

Debata szkolna jest formą zorganizowanej, publicznej wymiany poglądów między dwoma trzyosobowymi drużynami. Dzięki swemu sformalizowanemu charakterowi daje równe szanse obu stronom i wymaga od nich wzajemnego szacunku. Debata jest sporem, zderzeniem poglądów, które następuje w formie kulturalnej, uzgodnionej przez obie strony.

Debaty kształtują umiejętność krytycznego myślenia i oddzielania opinii od faktów. Debatowanie uczy dyskusji, logicznego myślenia, konstruowania argumentów i wypowiedzania się w sposób, który przyciąga uwagę słuchaczy. Kształci umiejętności pracy grupowej, wymagającej współpracy i dążenia do kompromisu, ale daje też szansę indywidualnego zaistnienia. Konieczność ustosunkowania się do argumentów przeciwnika wymaga od uczestników aktywnego słuchania. Obowiązkiem sędziów jest potępienie tych dyskutantów, którzy zanadto skupiają się na prezentacji własnego stanowiska, a zapominają o wnikliwym ustosunkowaniu się do racji adwersarzy. W ocenie debaty podkreśla się, czy strony starały się zrozumieć drużynę przeciwną i podjąć merytoryczną, kulturalną dyskusję. Piętnuje się i powierzchowność, i niedokładność, a zwłaszcza wszelkie presupozycje i imputowanie. Opracowano ***Kodeks sędziego debaty szkolnej (Dodatek B)***.

Takie wymogi formalne i intelektualne, moralne i językowe są bardzo ważne dla wychowania do demokracji. Jakże często, przysłuchując się dyskusji z udziałem polityków, odnosimy wrażenie, że nie słuchają się nawzajem, a są zainteresowani wyłącznie prezentacją własnego stanowiska oraz pokonaniem adwersarzy – niekoniecznie etycznymi sposobami.

Kształt formalny debaty popperowskiej przedstawia *Dodatek A*. Za tezę debaty, której słuszności broni drużyna afirmująca (A), przyjmuje się twierdzenie wysoce dyskusyjne, którego zgłębienie wymaga poznania zarówno podstaw teoretycznych, jak i wydarzeń historycznych czy współczesnych. Przykładowo teza debatowana w czasie eliminacji i samych mistrzostw Polski w roku szkolnym 1998/1999 roku brzmiała *W społeczeństwie demokratycznym nieposłuszeństwo obywatelskie jest uzasadnione*. W trakcie przygotowań uczniowie gromadzili i oceniali liczne przypadki *nieposłuszeństwa obywatelskiego* – od praktyki Mahatmy Gandhiego i Martina Luthera Kinga po najskrajniejsze pomysły obrońców natury. Prócz tego najlepsi z nich zgłębili pisma teoretyków demokracji – w poszukiwaniu jej podstaw i powiązania z postawami obywatelskimi.

Często tezy odnoszą się do aktualnych kontrowersji politycznych, ponieważ umożliwia to uczniom aktywne i krytyczne śledzenie debaty medialnej. Przykładowo w roku szkolnym 1999/2000 debatowano nad problemem: *Spółeczność międzynarodowa nie powinna ingerować w wewnętrzne sprawy suwerennych państw*, co zmusiło uczestników nie tylko analizy relacji między organizacjami międzynarodowymi i poszczególnymi państwami, ale też do śledzenia dyskusji nt. słuszności i przebiegu ingerencji NATO w Kosowie. Podobnie w roku poprzednim (2001/2002) debatowano nad problemem wynikającym z wydarzeń aktualnych. Teza brzmiała: *Walka z terroryzmem wymaga ograniczenia praw obywatelskich* i nakazywała nie tylko śledzenie ogromnej publicznej debaty na temat terroryzmu, ale też zbadanie podstaw demokracji i społeczeństwa obywatelskiego.

Tezy mogą dotyczyć wielu nauk szczegółowych, ale w konkursie ogólnopolskim wybiera się problematykę polityczną też z tego powodu, że często dane zagadnienie może być rozpatrywane na wiele sposobów. Obrane przez drużynę kryterium jest wartością etyczną, więc w jakiś sposób odpowiada różnym poglądom na życie polityczne. Nauki teoretyczne i empiryczne rzadko umożliwiają takie ujęcie. Pewne możliwości zrównoważenia szans obu stron dyskusji daje teza odnosząca się do przemian współczesnej cywilizacji i nakazująca wnioskowanie na temat przyszłości. Przykładem może być konkurs ogólnopolski z roku szkolnego 2001/2002, z tezą *Postęp naukowo–techniczny prowadzi do zniszczenia więzi międzyludzkich*. Podobne walory niosła teza z 2003/2004: *Dążenie do europejskiego uniwersalizmu jest korzystniejsze dla polskiego społeczeństwa niż podkreślanie tożsamości kulturowej*.

Zadaniem zespołów jest przekonanie sędziów do skuteczności prezentowanej argumentacji. Stanowisko, jakie drużyna zajmie wobec tezy, losuje się tuż przed debatą. Wymaga to od uczestników przygotowania zarówno linii argumentacji aprobującej, jak i negującej tezę. Kryteria oceny debaty są ściśle określone i nauczane na równi z samą techniką debatowania. Praktyka dowodzi, że absolwenci programu, zwłaszcza laureaci konkursów, są później znakomitymi sędziami.

Debata jest sposobem na rozbudzenie aktywności uczniów, zazwyczaj przyzwyczajonych do bierności i dominacji metod podawczych w nauczaniu. Prowadzący debaty ma z reguły kłopoty z nadmiernym zaangażowaniem emocjonalnym uczniów, zwłaszcza debatujących – znacznie częściej, niż z dystansem i jakże typowym w naszych szkołach zblazowaniem i obojętnością. Nagle okazuje się, że *śpiący* się budzą, uczniowie dotychczas poprzestający na ocenach dopuszczających zaczynają osiągać wysokie wyniki, *milczki* odzyskują mowę. Jest to też czasem koniec kłopotów z *klasowymi mędrkami*, którym ich koledzy nie pozwolą przybrać besserwiskerskiej czy zgoła lekceważącej

postawy. Nauczyciel przestaje być **stroną**. Debata rozgrywa się między uczniami. To oni demaskują demagogię, wytykają brak przygotowania, słabość dowodów, miałość rozumowania. Są w tym bardziej dociekliwi i bezlitośni od nauczycieli. To czasem trzeba temperować, ale lepsze takie sytuacje na lekcji, niż gdyby owe mankamenty zostały obnażone w dorosłym życiu – wtedy na korektę jest już zazwyczaj za późno.

Debata policy

Prócz *debaty szkolnej* istnieją jeszcze modele inne, jak *debata parlamentarna* (bardzo widowiskowa) i *debata 'policy'* (na tematy praktyczne – np. wprowadzenia konkretnych przepisów czy wydatkowania środków finansowych). Program *Debaty Szkolne* od roku 2003 wprowadził format *policy*, aby nieco odmienić kształt konkursu ogólnopolskiego i przez to uczynić go bardziej atrakcyjnym. Jest to też podyktowane względami praktycznymi (od siedmiu lat konkurs międzynarodowy rozgrywa się w tym formacie) oraz aktualiami: nie można w formacie popperowskim postawić wyrównanej tezy dotyczącej naszego akcesu do Unii Europejskiej. W debacie *policy* jest to już możliwe, ponieważ konflikt przebiega na płaszczyźnie konkretnych rozwiązań proponowanych przez A („strona rządowa”) i N („strona opozycji”). Teza z roku szkolnego 2002/2003 roku brzmiała *Polska powinna przystąpić do Unii Europejskiej*. Jak pisał Krystian Węgrzynek, koordynator krajowy Programu: *W ten sposób chcemy włączyć się do ogólnonarodowej dyskusji na temat stanowiska Polski wobec integracji europejskiej. Nie będziemy jednak skupiali się na argumentach za wejściem do Unii Europejskiej lub przeciw, bowiem tegoroczne rozgrywki będą się odbywały w formie debaty policy. Każda drużyna afirmująca ma za zadanie przygotowanie planu działania na bazie jednego zagadnienia wyodrębnionego z obszaru tezy.*

Może to być na przykład kwestia swobodnego przepływu osób. „A” mogą zbudować plan mający na celu poprawę sytuacji zatrudnienia na polskim rynku

poprzez realizację zasad zawartych w Traktacie Amsterdamskim (po wejściu naszego kraju do struktur unijnych). Drużyna N musi zakwestionować jakiś element „konstrukcji” przygotowanej przez przeciwników: sam problem, jego przyczynę, rozwiązanie lub koszty. Okazję do przygotowania interesującego planu stwarza analiza takich zagadnień jak: unia paszportowa, polityka strukturalna, dopłaty bezpośrednie w rolnictwie, nabywanie nieruchomości na terenie UE, udział Polski w budżecie wspólnoty.

Termin *policy* oznacza debatę nad polityką, w tym przypadku rozumianą jako plan działania zmierzający ku rozwiązaniu jakiegoś problemu. Choć od strony technicznej przypomina nieco format popperowski, to jednak struktura logiczna argumentacji i przebieg debaty różnią się znacznie od abstrakcyjnego i nieco scholastycznego formatu dyskusji o ideach, dotychczas rozpowszechnionego w Polsce.

Dla przykładu rozważmy w zamierzony sposób dowcipny temat: „Lepiej jest żyć na wsi niż w mieście”. W *debacie szkolnej formatu popperowskiego* zadaniem drużyny A jest podać przykłady historyczne i wypowiedzi uznanych autorytetów, fakty geograficzno-ekonomiczne, dane statystyczne i dowody logiczne oparte o istotną wartość etyczną, które potwierdziłyby poprawność tezy. Drużyna przeciwna ma zadanie odwrotne. W *policy* drużyna rządowa (popierająca tezę) nie musi zastanawiać się nad jej poprawnością. Tematy sformułowane są tak, by opisywać sytuację, na którą zespół A musi zareagować. Innymi słowy rząd musi podjąć działanie mające na celu poprawienie *status quo* w kierunku zasugerowanym w temacie debaty. W tym przypadku można sobie wyobrazić, że rząd proponuje ustawę o likwidacji miast. Podstawowym zadaniem rządu jest przedstawienie i wyeliminowanie problemu. Innymi słowy zespół A musi wytłumaczyć, dlaczego obecna sytuacja jest niepożądana i jakie jest źródło problemu. Ostatecznie ma za zadanie stworzyć efektywny plan zaradzenia sytuacji i przekonać do niego sędziów.

W tym systemie drużyna rządowa interpretuje temat, a zatem dopiero po pierwszym przemówieniu tego zespołu wiadomo dokładnie, jakiej tezy będzie broniła. Zadanie opozycji wydaje się przez to utrudnione, ale w rzeczywistości jest to sposób na wyrównanie przewagi, którą ten zespół posiada. Obie drużyny muszą posiadać dość szeroką wiedzę ogólną z zakresu debatowanego tematu. Styl *policy* wymaga dużej elastyczności i częstej improwizacji, co oznacza, że drużyna musi być dobrze zgrana i posiadać szeroki zasób wspólnej wiedzy. W przeciwnym wypadku praca drużynowa jest niemożliwa, a przez to linia argumentacyjna niespójna.

Drużyna A określa w ramach swej argumentacji **problem**, wskazuje jego **przyczynę** i proponuje **rozwiązanie**, pamiętając o **kosztach** wprowadzenia zmian w *status quo*. Drużyna N ma wiele strategii na osiągnięcie przewagi, ale najczęściej podważa słuszność propozycji „rządowej”, wskazując na niepoprawne określenie problemu, jego przyczyn lub skupia się na błędach w zaproponowanym rozwiązaniu lub za dużych kosztach (np. społecznych, ale mogą być i finansowe) w stosunku do hipotetycznych korzyści.

W roku szkolnym 2003/2004 powrócono do formatu popperowskiego i zaproponowano tezę dotyczącą zróżnicowania kulturowego. Dzięki temu, że większość sędziów i kilkunastu uczniów uczestniczyło w obu konkursach finałowych, możliwa była dyskusja nt. mocnych stron obu formatów. Dla postronnego widza oraz uczestnika debata popperowska jest ciekawsza i o wiele bardziej widowiskowa. Zalety formatu *policy* podkreślali zwłaszcza praktycy – posłowie i senatorowie oceniający debatę finałową: taka dyskusja o konkretach jest bardzo przydatna w codziennej pracy samorządów i parlamentów. Uczy opierania się na sprawdzonych danych i mocnych podstaw finansowych dla proponowanych zmian. Debata w formacie zaproponowanym przez teoretyka demokracji, jakim był Karl Popper, dotyczy spraw podstawowych – świata wartości, ale umożliwia też pewien dystans względem materialnych ograniczeń,

z jakimi musi liczyć się każdy skuteczny polityk – od szczybla społeczności lokalnej począwszy.

W roku szkolnym 2004/2005 zaproponowano tezę dotyczącą asymilacji Romów polskich, równocześnie FMP starała się o poparcie organizacji romskich dla takiego projektu. M.in. z powodu rozbicia środowiska Romów polskich oraz trudności finansowych FMP konkurs ogólnopolski nie doszedł do skutku. Również w kolejnych latach Fundacja nie zdobyła środków. Prawdopodobnie jedyną szansą na organizację tak motywującej uczniów do starań imprezy jest pozyskanie pieniędzy z UE poza nieefektywnymi na tym polu strukturami FMP.

Jerzy Szeja

Dodatek A

Role poszczególnych mówców (debata szkolna w formacie popperowskim):

A₁ (6 minut)

- stwierdza prawdziwość tezy;
- definiuje pojęcia zawarte w tezie;
- przedstawia kryterium strony A;
- uzasadnia przyjęcie tezy;
- przedstawia linię argumentacji zespołu A, stwarzając możliwość dyskusji;
- podsumowuje przedstawiając jasno pozycję A;
- *przepytuje N₂*;

N₁ (6 minut)

- zaprzecza prawdziwości tezy;
- przedstawia pozycję N;
- akceptuje kryterium A lub przedstawia własne;
- przedstawia kontrargumenty dla argumentów A (twierdzenie po twierdzeniu);
- przedstawia linię argumentacji zespołu N;
- *przepytuje A₂*

A₂ (odpowiedź - 5 minut)

- umacnia kryterium zespołu A;
- umacnia linię argumentacji A (twierdzenie po twierdzeniu);
- przedstawia nowe dowody;
- przedstawia kontrargumenty dla argumentów N (twierdzenie po twierdzeniu);
- nie powinien przedstawiać nowych argumentów;

N₂ (odpowiedź - 5 minut)

- umacnia kryterium zespołu N i jego pozycję;

- umacnia kontrargumenty dla argumentów A;
- przedstawia nowe dowody;
- umacnia linię argumentacji N;
- nie powinien przedstawiać nowych argumentów;

A₃ (podsumowanie - 5 minut):

- opiera się na początkowej strukturze **A₁** (kontynuowanej przez **N₁ A₂ N₂**);
- przypomina o słuszności kryterium;
- podkreśla znaczące argumenty i kontrargumenty;
- przedstawia błędy w argumentacji N;
- lepiej niech nie dostarcza nowych dowodów;
- koncentruje się na porównaniu arg. A i N, wyjaśniając, dlaczego zwyciężył A;
- nie może przedstawiać nowych argumentów;
- *przepytuje N₁*

N₃ (podsumowanie - 5 minut):

- opiera się na początkowej strukturze **A₁** (kontynuowanej przez **N₁ A₂ N₂ A₃**);
- przypomina o słuszności kryterium;
- podkreśla znaczące kontrargumenty i argumenty;
- przedstawia błędy w argumentacji A;
- lepiej niech nie dostarcza nowych dowodów;
- koncentruje się na porównaniu arg. A i N, wyjaśniając, dlaczego zwyciężył N;
- nie może przedstawiać nowych argumentów;
- *przepytuje A₁*

Kolejność: A₁ ; N₃ pyta A₁; N₁ ; A₃ pyta N₁; A₂ ; N₁ pyta A₂; N₂ ; A₁ pyta N₂; A₃; N₃

Każdy zespół ma w sumie po 8 minut na przygotowanie, czas można wziąć przed wystąpieniem lub przed przepytaniem.

Dodatek B

Kodeks sędziego debaty szkolnej

I. Zasady ogólne i unormowania etyczne.

1. Decyzja sędziego jest **niepodważalna**.
2. Po debacie sędzia ma obowiązek ogłosić jej **wynik**, podać jego **uzasadnienie** wraz z uwagami, dzięki którym oba zespoły mogą stać się lepsze.
3. Na sędziującym spoczywa obowiązek **poinformowania trenera** drużyny o naruszeniu przez jego podopiecznych zasad kulturalnego debatowania (np. agresja, lekceważenie, imputowanie i inne niedozwolone środki erystyczne, presupozycje i inne sposoby manipulacji językowej).

4. Sędzia **nie powinien** przed zakończeniem konkursu **komentować** debaty (poza przypadkami z pkt. 2. i 3.) oraz dzielić się z kimkolwiek uwagami na jej temat.
5. W przypadku istotnych zaburzeń poziomu kulturalnego i etycznego debaty sędzia **powinien** ją **przerwać** i zwrócić uwagę.
6. Sędzia ma obowiązek dokładnie **wypełnić kartę** sędziego.
7. W uzasadnionych przypadkach sędzia może odmówić sędziowania.
8. Po wprowadzeniu sędziowania jednoosobowego będą stosowane ankiety ewaluacyjne sędziów.

II. Cechy wystąpień szczególnie uwzględniane w ocenie sędziowskiej.

1. Celem każdego wystąpienia jest **stworzenie możliwości dyskusji** (*debatowania*).
Powyższy cel osiąga się – m.in. – jasno przedstawiając swoje stanowisko, na możliwie wysokim poziomie merytorycznym. To samo dotyczy odnoszenia się do słów adwersarzy.
Sędziowie doceniają **twórczy wkład każdego zawodnika** w dyskutowanie.
Zespół afirmujący tezę przedstawia swoją linię argumentacji w oparciu o przyjęte kryterium, stwarzając już pierwszemu z przeciwników możliwość odniesienia się do wszystkich argumentów.
 2. Sędzia, oceniając debatę, powinien premiować umiejętność **krytycznego** odnoszenia się do kryterium, linii argumentacji, dowodów, itp., przedstawionych przez przeciwnika. (Ogólnie: promuje *krytyczne myślenie*.)
 3. Sędzia docenia stosowanie się do zasad *fair play* i ogólną kulturę zawodnika, wyrażającą się nie tylko w manierach, ale też w uważnym słuchaniu wypowiedzi.
 4. Oceniając **merytoryczne** przygotowanie do debaty, sędzia ocenia **jakość** dowodów, choć najlepiej, gdy to adwersarze wykażą ewentualne braki i uchybienia. Sędzia szczególnie zwraca uwagę na **uczciwość** przedstawianych dowodów.
 5. Zespół negocjujący tezę powinien jak najpełniej odnieść się do zaprezentowanych argumentów zespołu afirmującego oraz przedstawić swoją spójną linię argumentacji. **Można te dwa cele łączyć bądź realizować oddzielnie.**
-

Dodatek C

Krótki rys historyczny

1994

- Powstaje *Karl Popper Debate Programme* przy Open Society Institute w Nowym Jorku z inicjatywy George Sorosa.
- Szkolenie pierwszych nauczycieli z krajów byłego bloku komunistycznego w Budapeszcie.

1995

- Szkolenie pierwszych nauczycieli zorganizowane przez Fundację im. Stefana Batorego (m.in. Z. Modrzewskiego i M. Zaleskiego).
Powstaje program edukacyjny „Debaty Szkolne”.
- Powstanie pierwszych klubów debat, m.in. w Lublinie (I LO), Gdyni (III LO), Łodzi (XXVI LO) Sosnowcu (IV LO), Katowicach (SLO).
- I Obóz Debat Szkolnych w Ustroniu zorganizowany przez Annę Micińską (czerwiec). Uczniowie debatowali na różne tematy (m.in. *Muzyka klasyczna jest lepsza od muzyki rockowej*).
- I Międzynarodowy Konkurs Debat w Tata k. Budapesztu.
- Powstają Oddziały Regionalne FSB – Centra Młodzieżowej Przedsiębiorczości w Łodzi, Siedlcach, Gdyni, Sosnowcu.
Pierwsze regionalne warsztaty dla nauczycieli.

1996 –1999

Program aktywnie koordynuje Marcin Zaleski.

Odbywają się:

- wielodniowe szkolenia dla nauczycieli;
- warsztaty regionalne;

- Ogólnopolskie turnieje debat w języku polskim i angielskim (np. *Polak jest tolerancyjny, Kultura powinna być zjawiskiem masowym*);
Zwycięzcy: IV LO z Sosnowca, SLO z Chełma (podwójnie), II LO z Grudziądza;
język angielski: XXVI LO z Łodzi, III LO z Gdyni (na zmianę)
- Międzynarodowe Turnieje Debat (Czechy, Łotwa, Bułgaria, Chorwacja)

1999

Z Fundacji im. Stefana Batorego wyodrębnia się Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości, której zadaniem jest przygotowanie młodzieży do funkcjonowania w społeczeństwie obywatelskim i wolnorynkowym.

Oprócz programu debat prowadzi jeszcze m.in.: *Młodzieżowe Mini-Przedsiębiorstwo, Ekonomią Stosowaną, Banki w Akcji, Drogę do Sukcesu*.

Prezesem Zarządu zostaje Zbigniew Modrzewski, a Przewodniczącym Rady – Jerzy Drygalski.

W Nowym Jorku powstaje *International Debate Education Association*, której prezydentem zostaje Marcin Zaleski, natomiast Dyrektorem Generalnym – Noel Selegzi.

Program w Polsce koordynuje Krystian Węgrzynek.

Program debat Karla Poppera istnieje w wielu krajach Europy Centralnej i Wschodniej oraz w Mongolii i w niektórych byłych republikach ZSRR położonych w Azji Centralnej.

Na dzień dzisiejszy członkami IDEA są: Albania, Azerbejdżan, Białoruś, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Estonia, Gruzja, Haiti, Jugosławia, Kazachstan, Kosowo, Kirgizja, Łotwa, Litwa, Macedonia, Mołdawia, Mongolia, Czarnogóra, Polska, Rumunia, Rosja, Słowacja, Słowenia, Tadżykistan, Ukraina, Uzbekistan. Węgry.

Z inicjatywy Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości nawiązano kontakt z Polonią litewską. We wrześniu 1998 r. zaprezentowano tam debaty i przeprowadzono kurs dla chętnych nauczycieli i uczniów.

Od kilku lat organizowane są obozy międzynarodowe przy współpracy z Open Society Institute w Nowym Jorku (od 1999 r. z IDEA). Wyjeżdżają na nie trenerzy i najlepsi debatujący.

W 1999 roku, w Londynie po raz pierwszy polska drużyna wzięła udział w światowym turnieju debat zorganizowanym przez **World Debates**. Patronat honorowy nad konkursem sprawowali Tony Blair i członek rodziny królewskiej.

W kolejnych latach polska młodzież wyjeżdżała do wielu stolic krajów europejskich i azjatyckich oraz na międzynarodowe obozy debat do kurortów górskich i nadmorskich.

2002-2004

Debata finałowa Ogólnopolskiego Konkursu Debat odbywa się w Senacie Rzeczypospolitej Polskiej. Sędziują posłowie, senatorowie i sędziowie licencjonowani debat szkolnych. Praktycy naszej sceny politycznej wysoko oceniają walory kształceniowe programu. Niektórzy podkreślają, że zaprezentowany poziom dyskusji uczniów szkół średnich byłby bardzo pożądanym w trakcie typowych debat parlamentarnych.

od 2005

Program przeżywa istotne kłopoty organizacyjno-finansowe, które uniemożliwiają organizację konkursu ogólnopolskiego. Niemniej jednak walory kształceniowe i wychowawcze debat motywują grono trenerów do prowadzenia zajęć w ramach KDSz.

Dodatek D

Cele kształcenia metodą debat szkolnych:

I. Umiejętności praktyczne:

- ◆ Uczą publicznego przemawiania.
- ◆ Kształcą umiejętności językowe w zakresie:
 - komunikacji językowej (*funkcje języka; słowne i pozasłowne środki komunikacji językowej; perswazyjne funkcje języka*),
 - stylowych odmian języka (*język mówiony i pisany; odmiana oficjalna i potoczna; stosowność stylu wypowiedzi do sytuacji; cechy dobrego stylu*),
 - sprawności wypowiadania się (*spójność wypowiedzi; głos w dyskusji: formułowanie tezy, rzeczowość argumentacji, kultura dyskusji; sposoby argumentacji i przekonywania: argumenty logiczne – indukcja, dedukcja, zasada odpierania i zbijania zarzutów, argumenty odwołujące się do emocji, argumenty odwołujące się do wiedzy i doświadczenia odbiorcy; wykorzystanie sentencji i przysłów oraz skrzydlatych słów*),
 - kultura języka (*akcent i intonacja; zasady wymowy; poprawność językowa a odmiany języka*),
 - retoryka i etyka mówienia (*pytanie – właściwe i źle postawione, różne intencje pytań*),
 - rozumienie tekstów pisanych (*techniki pracy z tekstem; korzystanie ze słowników, encyklopedii i innych pomocy; wypisywanie cytatów i podawanie źródła*)
- ◆ Zmuszają do właściwej gospodarki czasem.
- ◆ Nauczają, jak ująć tezę (np. taką, jak temat egzaminu wewnętrznego *Nowej Matury* lub inną, najczęściej związaną z aktualnymi problemami – np. globalizacją, stosunkami międzynarodowymi, itp.), aby ją udowodnić lub skutecznie obalić.
- ◆ Uczą wykorzystania różnych źródeł informacji i ich selekcji pod względem użyteczności i wagi.
- ◆ Pozwalają nauczyć się, jak należy ukształtować wypowiedź, aby zrealizować postawione sobie cele. Uczą stosowania swoistego algorytmu postępowania: od tematu, przez definicje pojęć, kryterium, po argumenty i popierające je dowody.
- ◆ Zmuszają do konstruowania wypowiedzi wewnętrznie spójnej i logicznej.
- ◆ Uczą wystrzegania się błędów logicznych, językowych i nieuczciwych chwytów erystycznych.
- ◆ Trenują umiejętność korzystania z planu wypowiedzi i przygotowanych pomocy (jeśli takie są potrzebne).
- ◆ Uczą, które ze sposobów ukształtowania wypowiedzi podobają się sędziom (egzaminatorom). Kształcą kulturę dyskusji.
- ◆ Najskuteczniej z dostępnych metod nauczają, jak odpowiadać na zadawane na bieżąco pytania i konstruować dobre riposty w celu obrony swego stanowiska.

II. Wiadomości.

a) wiedza:

- ◆ reguły debaty szkolnej oraz role poszczególnych mówców i podział ról w zespole;
- ◆ rodzaje definicji i błędy popełniane przy definiowaniu;

- ◆ pojęcie kryterium jako nadrzędnej wartości moralnej bronionej w debacie;
 - ◆ rodzaje argumentów;
 - ◆ techniki retoryczne;
 - ◆ schemat komunikacji werbalnej;
 - ◆ środki komunikacji niewerbalnej;
 - ◆ dotycząca typologii źródeł informacji;
- b) wiedza praktyczna i postawy:
- ◆ konieczność jasnego, precyzyjnego i logicznego formułowania komunikatów językowych;
 - ◆ różnica między demagogią a uczciwą argumentacją;
 - ◆ potrzeba doskonalenia technik retorycznych w praktyce;
 - ◆ funkcje komunikacji werbalnej i niewerbalnej;
 - ◆ konieczność selekcjonowania i weryfikowania informacji;

III. Umiejętności

debatujący powinien umieć:

- ◆ selekcjonować zebrane materiały;
- ◆ odróżniać opinie od faktów;
- ◆ definiować podstawowe pojęcia;
- ◆ właściwie dobierać kryterium;
- ◆ właściwie konstruować argumenty;
- ◆ trafnie wzmacniać argumenty dowodami i przykładami;
- ◆ stosować odpowiednie środki i techniki retoryczne do konstruowania swoich wypowiedzi;
- ◆ stosować środki komunikacji niewerbalnej;

Techniki ewaluacyjne zwracają uwagę w szczególności na następujące umiejętności młodzieży w zakresie debat:

- ◆ właściwe wskazywanie błędów w definiowaniu pojęć;
- ◆ uzasadniania doboru kryterium jako istotnej wartości moralnej skorelowanej z przedmiotem dyskusji debatowej;
- ◆ rozpoznawania słabych stron w argumentacji przeciwnika w debacie;
- ◆ przekonującego przedstawiania mocnych i słabych stron własnej osobowości oraz skuteczności w bronienu swoich racji;

IV. Cele wychowawcze

a) w wyniku kształcenia uczestnicy powinni:

- ◆ aktywnie uczestniczyć w działaniach zespołowych;
- ◆ wykazywać zdolność zawierania kompromisów;
- ◆ z zastosowaniem demokratycznych reguł podejmować decyzje oraz ponosić za nie odpowiedzialność;
- ◆ krytycznie i konstruktywnie, korzystając z różnych źródeł informacji, oceniać otaczającą rzeczywistość samodzielnie pogłębiać swoją wiedzę i umiejętności;
- ◆ podejmować się roli mediatora w sytuacjach konfliktowych;

b) postawa:

- ◆ tolerancji - poszanowania poglądów innych ludzi, poszanowania ich odrębności narodowej, religijnej, kulturowej i obyczajowej;
 - ◆ poczucia odpowiedzialności za podejmowane decyzje i działania w powiązaniu z interesem grupowym i publicznym;
-

Dodatek E

KRYTERIA OCENIANIA WYPOWIEDZI W TOKU DEBATY								
KRYTERIA	ORGANIZACJA	punkty	ARGUMENTACJA	punkty	DOWODY	punkty	PREZENTACJA	punkty
pod- stawowy	<ul style="list-style-type: none"> • buduje wypowiedź uporządkowaną (dopuszczalne zachwianie proporcji poszczególnych części wypowiedzi); • formułuje wypowiedź zgodną z rolą mówcy, w której występuje; 		<ul style="list-style-type: none"> • prezentuje podstawowe zagadnienia w związku z tezą debaty, poprawnie formułuje definicje, kryterium, argumenty oraz linię argumentacji, • poprawnie formułuje kontrargumenty; 		<ul style="list-style-type: none"> • selekcjonuje i hierarchizuje materiał dowodowy, wykorzystując go w toku debaty; 		<ul style="list-style-type: none"> • przestrzega zasad poprawności właściwych dla języka mówionego w zakresie wymowy, fleksji, leksyki, frazeologii, składni; dopuszczalne usterki językowe; • posługuje się komunikatywnym stylem, wystarczającym słownictwem; • posługuje się terminologią specjalistyczną w zakresie niezbędnym do wyjaśnienia stanowiska drużyny; 	
roz- szerzony	<ul style="list-style-type: none"> • buduje wypowiedź zorganizowaną, z uporządkowaną argumentacją, trafną konkluzją; • buduje wypowiedź spójną, o właściwych proporcjach; • umiejętnie gospodaruje czasem; 		<ul style="list-style-type: none"> • przekonująco broni stanowiska drużyny; • hierarchizuje argumenty; • dokonuje krytycznej oceny wypowiedzi adwersarzy, formułując trafną i rzeczową polemikę; • trafnie ocenia własne opinie i sądy; porównuje je z prezentowanymi przez drużynę przeciwną; 		<ul style="list-style-type: none"> • funkcjonalnie wykorzystuje zróżnicowany materiał dowodowy (np. opinie autorytetów, przykłady, statystyki); 		<ul style="list-style-type: none"> • przestrzega zasad poprawności właściwych dla języka mówionego w zakresie wymowy, fleksji, leksyki, frazeologii, składni; • posługuje się retorycznymi środkami perswazji, bogatym słownictwem; 	